

RADIATION GIGIYENA SOHASIDAGI GIGIYENIK REGLEMENTLASH.

Jumaboyeva Shahnoza
Rahimov Javohir

Annotatsiya: ushbu maqolada radiatsion gigiyena sohasidagi me'yoriy hujjatlar. Aholining radiatsion xavfsizligini ta'minlashning asosiy vazifalari o'rnatilgan chegaralardan yuqori nurlanish oldini olish asosida deterministik samaralar namoyon bo'lishiga yo'l qo'ymaslik va ijtimoiy iqtisodiy omillarni hisobga olgan holda nurlantirishning stoxatik samaralariehtimolini pasaytirish haqida ma'lumot berib boriladi.

Kalit so'zlar: radiatsion gigiyena, me'yoriy hujjatlar, aholining radiatsion xavfsizligi, nurlanish, deterministic, ijtimoiy- iqtisodiy omillar, stoxatik, INM, radiatsion gigiyena to'g'risidagi qonun, SEOM radiatsion bo'limi, ionlashtiruvchi nurlar.

Aholining radiatsion xavfsizligini gigiyenik chegaralash va ta'minlashning asosida IN biologik ta'sirining o'ziga xosliklarini hisobga olish turadi. Shu tufayli ham dunyo amaliyotida quyidagilarni hisobga olish qabul qilingan:

-INM nurlanish bilan bog'liq bo'lgan har qanday faoliyat foydadan ko'ra ko'proq zarar keltiradigan bo'lsa, u amalga oshirilmasligi lozim.

- nurlanishga duchor bo'lgan odamlarda individual doza va miqdor imkoni boricha kichik qiymatga ega bo'lishi kerak;

-faoliyati INM bilan bog'liq bo'lgan shaxslarning nurlanishga duchor bo'lishlari belgilangan doza chegaralaridan oshmasligi lozim.

SEOM radiatsion gigiyen bo'limi ishining mohiyati!

Aholining radiatsion xavfsizligini ta'minlashning muhim elementi sanitariya-dozimetrik nazorati bo'lib, uning asosiy vazifasi radiatsion gigiyena sohasidagi qonunchilik talablari va yo'llanma beruvchi usubiy hujjatlar talablari bajarilishini nazorat qilishdir.

Sanitar- dozimetrik nazorati o'tkazilishi sanitariya epidemiologiya osoyishtaligi markazi(Respublika, O'zbekiston Respublikasi sog'liqni saqlash vazirligi, Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyat va Toshkent shahridagi) dagi radiologiya bo'limiga yuklatiladi.

Radiologik bo'lim SEOMning tuzilmaviy bo'linmasi bo'lib, radiologic bo'lim rahbari – radiatsion gigiyen bo'yicha mutaxassis tomonidan boshqariladi va SEOM bosh shifokoriga bo'ysunadi.

Sanitariya va texnika talablariga muvofiq, radiologic bo'li binosi sanitariya, fizik va laboratoriya bo'linmalarining joylashtirilishini ta'minlash lozim. Bo'lim rahbarining xomasi alohida bo'lishi shart.

Radiologiya bo'limi asbob-uskunalarining soni va holati hamda tashqi muhit obyektlari namunalarining laboratoriya nazoratida qo'llaniladigan usullar to'plami nazorat qilinuvchi hududdagi radiatsin omilning operativ, usubiy to'g'ri va ishonchli ob'yektiv tekshirilishini ta'minlashi zarur.

SEOM radiatsion gigiyena bo'limining ish tarkibi " O'zbekiston Respublikasi SEOM radiologiya bo'limi to'g'risidagi nizom" bilan belgilanadi.

Radiatsion gigiyena bo'yicha ishlar quyidagi asosiy yo'nalishlar bo'yicha olib boriladi:

1) Tabiiy va sun'iy radioaktiv moddalar va ionlashtiruvchi nurlanish manbalarini ishlab chiqarish, ishlov berish, qo'llash, saqlash va tashishdagi radiatsion xavfsizlikning amaldagi sanitariya qoidalari va meyorlariga rioya etilishi yuzasidan davlat sanitariya nazorati hodimlar hamda aholi oladigan nurlanish dozalarini gigiyenik baholash.

2) Nazorat qilinuvchi hududdagi tashqi muhit obyektlarining tabiiy radioaktivligi va global yadroviy yog'ilishlar holati ustidan nazorat qilish, insonni nurlantiruvchi ushbu manbalardan aholiga tushadigan dozali yuklamalarni dozali baholash

3) Radiatsion gigiyena bo'yicha sanitar oqartiruv ishlarini olib boorish;

4) FMTXtizimi bo'yicha ishlarda ishtirok etish.

Ko'rsatilgan yo'nalishlar bo'yicha ishlar ogohlantiruvchi va joriy sanitariya nazoratidan tashkil topib ularning mazmuni quyidagi maxsus qismlarda ko'rib o'tiladi. Bundan tashqari ba'zi masalalar bo'limning tashkiliy- uslubiy qismiga kiradi, chunki rejalashtirish, qayd qilish va hisobot berish ishning muhim qismi hisoblanadi.

Nizom shuningdek, xodimlarning umumiy funksional majburiyatlarini va egallagan lavozimini hisobga olgan holda muayyan maburiyatlarini belgilaydi.

Ionlashtiruvchi nurlanishlarni o'lchaydigan asboblar va vositalar.

Radiatsion gigiyena bo'limi laboratoriyasidagi asbob- uskunalar holati va soni hamda o'zlashtirilgan laboratoriya tekshiruvlari to'plami nazorat ostidagi hududda radiatsion omilni tezkor, uslubiy jihatdan to'g'ri va ishonchli obyektiv tekshirish imkoniyatini ta'minlash zarur.

Funksional qo'llanilishi bo'yicha uskunalar quyidagilarga bo'linadi:

- Dozimetrik
- Radiometrik
- Spektrometrik
- Signalizatorlar
- Detektirlash bloklari
- Detektirlash qurilmalari.

Dozimetrlar – ekspozitsion yoki yutilgan nurlanish dozasini, shuningdek, ushbu dozalarining energiyasini, nurlanish intensivligini, nurlanish maydonidagi obyejtga olib o'tilgan yoki uzatilgan energiyani o'lchaydigan asboblar .

Radiometrlar – radioaktiv manbadagi nuklidning faolligi, solishtirma yoki hajmiy faollik, ionlashtiruvchi zarrachalar yoki kvantkar, sathlarning radioaktiv ifloslanganligi haqida axborot olish uchun nurlanishni o'lchaydigan asboblar.

Spektrometrlar- Ionlashtiruvchi nurlanishlarning energiyasi, vaqti, massasi, elementar zarrachalarning zaryadi vahokazolar bo'yicha ionlashtiruvchi nurlanishlar bo'yicha ionlashtiruvchi nurlarni ifodalovchi bitt ava undan ko'proq parametrlar bo'yicha o'lchaydigan asboblar.

Universal asboblar – dozimetr, radiometr, spektrometr hamda boshqa funksiyalarni mijassamlashtiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh. M Erkin va farovon, demokratik O`zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. 2016 y, 56b, "O`zbekiston" nashriyot matbaa ijodiy uyi.
2. Aholining sanitariya epidemiologiya osoyishtaligi to`g`risida Qonuni T: 2015.- 18b.
3. Meknichenko P.I, Arxangelskiy V.I, Kozlova T.A va b "гигиена на с основами экологии человека" darslik M 2010 – 752b.
4. Internet resurslari.